

כשראיתי שדני סטטמן הרים את הכפפה והגיב לדברי דוד הנשקה, שמחתי: בעצמי חשתי צורך להגיב, וסברתי שמלאכתי נעשית על ידי אחרים. אבל בסופו של דבר, התחושה שאתה נשארתי אחרי חילופי הדברים המחוודים והנוקבים משני הצדדים היא תחושה של מועקה כבדה. אנא אנו באים.

מהמקום הזה אני מתעורר להוסיף 'קדנצה', אולי יחוס עם עני ואביון אולי ירחם. דני סטטמן חותם את חילופי הדברים במניה של האפשרויות לקיום משותף של בעלי מחלוקת, שביניהן עלינו לבחור: או שצד אחד ישכנע את הצד האחר בצדקתו; או שכל דאלים גבר וחילופי הדברים יהפכו לחילופי מהלומות; או ששני הצדדים יקבלו את העיקרון של 'אחרי רבים להטות'. הבה נניח שאיננו נוטלים בעצמנו צד בוויכוח וחרדים רק לגורל שותפות הגורל ('אנשים אחים אנחנו'), הנוכל לנוח בהמלצה זו?

אפשר לחשוב שהשאלה הזו תלויה בהתפתחויות. דני סבור שימיה של ההתנחלות קצובים ומתמעטים, ולסברתו העול שבקבלת העיקרון יוטל על 'המתנחלים ותומכיהם'. עם זאת, כמי שמציע את העיקרון הוא בוודאי מקבל אותו ותהא התוצאה **באשר לעתיד ההתנחלויות** אשר תהא (אני מניח שגם בעיניו, הכרעת הרוב אינה שיק פתוח לגמרי, ואני לא תובע ממנו שתהיה). דוד אמנם דוחה את קדושת העיקרון, אבל אם הצדק אתו ש'לגבי רוב רובו של הציבור' ה'לקחים נלמדו' ומה שהיה לא יהיה עוד, הוא יכול לקבל את העיקרון דה-פקטו – העול יוטל על המתנגדים.

אני לא חושב שנוכל לנוח בהמלצה זו. יתכן שהיא הרעה הקטנה מן השתיים, ובכל זאת היא רעה, וכשאני חושב על משמעותה הממשית מועקתי מתגברת. דני ודוד מייחלים איש איש להסרה של ליקוי מאורות, אבל מאורות האחד הם אימה חשכה גדולה לשני.

האפשרות שצד אחד ישכנע את הצד האחר בצדקתו אינה ריאלית. ובכל זאת אני רוצה לקוות ולפעמים ממש מאמין שהאפשרויות שמנה דני אינן ממצות. כמובן, איני באמת מהאר"ם, יש לי בוודאי עמדה לגופו של ענין; אבל העיקר בעיניי אינה העמדה לגופו של ענין אלא אופני השיחה ואפשרויות השיחה.

"אחרי שהמתנחלים לא הצליחו לשכנע את החברה הישראלית שפירוק מפעל ההתנחלויות ברצועת עזה הוא טעות, חסומה בפניהם הדרך לטעון שהוא אסור משום שהוא פוגע באופן אנוש בזכויותיהם" (224). אני מוכן לקבל את הדברים האלה. אמנם הטעמים האנליטיים של סטטמן לא שכנעו אותי כשם שלא שכנעו את הנשקה (ההבחנה בין האידיאולוגי לבין האישי אינה חותכת דיה כדי לשאת את המשקל שהיא אמורה לשאת, והנתונים המזעזעים שהנשקה מביא יוכיחו), ובכל זאת הצדק עם סטטמן שבמסגרת העימות האידיאולוגי לחיים ולמוות בין הניצים-המשוחחים, מי שמקדם אידיאולוגיה (מצד זה של המתרס או מצד אחר שלו) אינו יכול לפתע – כשנכזבה תוחלתו להשליט את האידיאולוגיה שלו על הצד האחר -- להציג את האידיאולוגיה שלו כענין אישי שמחייב התייחסות אנושית. אבל, לטעמי, למרות ש'חסומה בפניהם הדרך לטעון' היא אינה חסומה בפני צד שלישי; היא אינה חסומה כשמדובר לא על תביעה אלא על הפצרה; והיא לא חסומה גם בפני המשוחח-שידו-על-העליונה עצמו אם ימיר את אופני השיח שלו משיח אידיאולוגי לשיח אישי (אם יפתח לתביעתו האישית כלפי עצמו להיות אנושי). בזה איני מתכוון למשהו ניו-אייג' מתקתק ורומנטי. כוונתי היא: אנחנו צריכים לנהל את השיחה לא רק מתוך רצון להבנה הדדית, שבה כל צד מבין את נקודת הראות של הצד השני (גם זה לא דבר של מה בכך), אלא מתוך רצון לחפש מוצא שכל צד יוכל לחיות איתו. זה מחייב לא רק הבנה הדדית אלא גם התמרה הדדית, חיפוש מתמיד של נקודות בעמדת האחר שיכולות להיות – ואולי הן כבר, אם רק אפתח לאפשרות הזו -- גם בלבי. נדמה לי שהמכשול העיקרי בפני שיח כזה מקורו בזה שוויכוח, כמעט באופן בלתי נמנע ואולי מעצם טבעו, מתנהל מאחורי הביצורים של ההבחנה בין "אנחנו" ו"הם", "לנו" ו"לצדנו", טובים ורעים. בנסיבות כאלה, מה יותר מרגיז מזה ש"הם" תופסים פתאום את נשקנו "שלנו" ומשתמשים בו נגדנו? אבל אם מתפרקים הביצורים, אפשר אולי גם אחרת.

ובעצם, האפשרות הזו הסתמנה בוויכוח – אמנם באופן מעוות, אבל אולי יוכל לתקון. הרי הנשקה לא שלל את האפשרות שמדינה תוכל למסור שטח למדינה אחרת; הוא רק שלל את הלגיטימיות של עקירת תושביה. וסטטמן מצדו לא שלל את האפשרות שההסכם עם הפלסטינים לא יכלול פינוי בכוח של המתנחלים. אם האפשרות הזו תהיה אפשרות ממשית, אם היא לא תישא עליה את החותם של ההפקרה ולא תבטא את הסנטימנט העוין של 'נקעה נפשי מכם', אלא את הדאגה הכנה למצוא פתרון שאפשר לחיות אותו, גם כפשוטו (ולשם כך חייבים לכלול בסוג השיח הזה גם את הפלסטינים), נוכל באמת להיות מה שאנחנו, אנשים אחים.